

Piotr Kowalski
Jacek Zając

Narażenie na drgania pracowników wykorzystujących pojazdy terenowe typu ATV

Materiał opracowano na podstawie wyników V etapu programu wieloletniego „Poprawa bezpieczeństwa i warunków pracy”, finansowanego w latach 2021-2022 w zakresie zadań służb państwowych ze środków ministra właściwego ds. pracy (zadanie nr 2.SP.01 pt. Ocena narażenia na drgania mechaniczne pracowników wykorzystujących pojazdy terenowe typu ATV oraz zalecenia do profilaktyki).

Koordynator Programu: Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy

Autor:

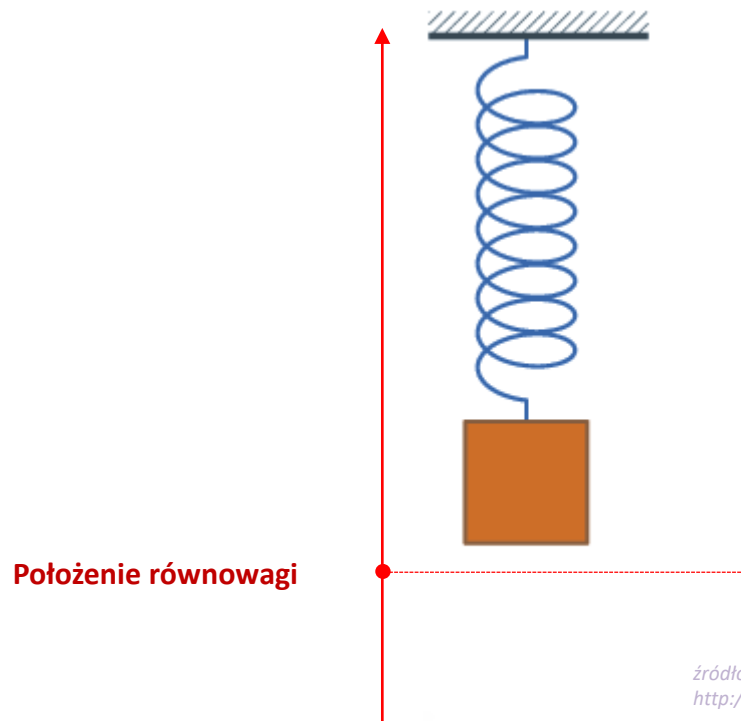
dr inż. Piotr Kowalski, dr inż. Jacek Zajac – Zakład Zagrożeń Wibroakustycznych, Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy

Opracowanie redakcyjne: Monika Piech-Rzymowska

© Copyright by
Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy
Warszawa 2021

Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy
ul. Czerniakowska 16, 00-701 Warszawa
tel. (48-22) 623 36 98, www.ciop.pl

DRGANIA MECHANICZNE – POJĘCIA PODSTAWOWE

Drgania mechaniczne
– **ruch** cząstek ośrodka
sprężystego względem
ich położenia równowagi

źródło:
<http://pl.wikipedia.org/wiki/Drgania>

Przy rozpatrywaniu drgań mechanicznych w środowisku pracy są badane wyłącznie drgania przekazywane do organizmu człowieka przez bezpośredni jego kontakt z drgającym **ośrodkiem stałym**.

REAKCJA ORGANIZMU CZŁOWIEKA NA DZIAŁANIE DRGAŃ MECHANICZNYCH ZALEŻY OD:

- miejsca wnikania drgań do organizmu
- kierunku rozchodzenia się drgań w organizmie
- wielkości charakteryzujących drgania:
  - amplitudy (np. przyspieszenia drgań)
  - częstotliwości (widma drgań)
- czasu narażenia na drgania
- sposobu obsługi maszyn czy narzędzi (utrzymywana postawa ciała, siły nacisku i zacisku wywierane na narzędzie)
- warunków klimatycznych otoczenia (wilgotności i temperatury)
- właściwości osobniczych danego człowieka (cech dziedzicznych, stanu zdrowia, przyjmowanych leków, palenia tytoniu itp.).

PODZIAŁ DRGAŃ W ŚRODOWISKU PRACY

- **drżenia o działaniu ogólnym (ogólne)**
przenoszone do organizmu człowieka przez: stopy, miednicę (pośladki), plecy, boki
- **drżenia działające na organizm człowieka przez kończyny górne (miejscowe).**

ZESPÓŁ WIBRACYJNY UKŁADU RĘKA – RAMIĘ

(*Hand-arm Vibration Syndrome – HAVS*)

➤ **postać naczyniowa lub naczyniowo-nerwowa**

- mechaniczne uszkodzenia ścian naczyń krwionośnych
- zaburzenia w przepływie krwi
- nieprawidłowa dystrybucja przepływu krwi między przepływ odżywczy oraz przepływ termoregulacyjny
- napadowe skurcze naczyń
- zaburzenia czucia, dotyku, temperatury
- dolegliwości bólowe

➤ **postać kostna lub kostno-stawowa**

- uszkodzenia struktury mięśni, ścięgien i więzadeł
- uszkodzenia stawów i torebek stawowych
- ograniczenia ruchomości stawów
- torbiele, martwice
- dolegliwości bólowe

➤ **postać mieszana**

ZABURZENIA WYWOŁANE DZIAŁANIEM DRGAŃ NA RĘCE

Zespół cieśni nadgarstka (CTS)

– zaburzenia związane z uciskiem nerwu
pośrodkowego w nadgarstku

ZABURZENIA WYWOŁYWANE DZIAŁANIEM DRGAŃ OGÓLNYCH

- **zespół bólowy kręgosłupa** będący następstwem zmian chorobowych (w Belgii i Niemczech uznawany za chorobę zawodową)
- **zaburzenia w czynnościach narządów wewnętrznych** będące głównie wynikiem pobudzenia poszczególnych narządów do drgań rezonansowych; najczęściej zmiany te wpływają na upośledzenie czynności układu pokarmowego (głównie żołądka i przetyku).

Negatywne działanie drgań obejmuje także **zaburzenia w narządach** rozrodczych, narządach klatki piersiowej, narządzie przedsionkowo-ślimakowym i narządach jamy nosowo-gardłowej.

ZABURZENIA WYWOŁYWANE DZIAŁANIEM DRGAŃ

- zmęczenie mięśniowe spowodowane przez aktywność mięśniową wywołaną drganiami mechanicznymi
- brak odczuwania zmęczenia (*low-frequency fatigue* – LFF) u osób eksponowanych na drgania miejscowe (1-100 Hz) przy jednoczesnym spadku siły mięśniowej
- nadmierne obciążenie i zwiększanie się ryzyka rozwoju zaburzeń układu mięśniowo-szkieletowego
- senność u osób eksponowanych na drgania o częstotliwościach rzędu 1-2 Hz, pogłębiające się zmęczenie (3 Hz), podatność na zapadanie w drzemkę
- psychologiczne reakcje stresowe
- pogorszenie czynności ruchowych związanych z ogólnym poczuciem dyskomfortu, bólami głowy, brzucha, klatki piersiowej, skurczami mięśni.

Uzasadnienie przeprowadzenia badań drgań mechanicznych na stanowiskach pracy kierowców pojazdów typu ATV

- coraz powszechniejsze wykorzystywanie pojazdów typu ATV w środowisku pracy
- niedostateczne rozpoznanie narażenia na drgania na stanowiskach pracy związanych z wykorzystywaniem pojazdów ATV
- brak zaleceń dotyczących dopuszczalnego czasu ich użytkowania
- niepełna ocena ryzyka zawodowego zgodnie z dyrektywą 2002/44/WE
- badania drgań mechanicznych na takich stanowiskach pracy nie są wykonywane w ogóle lub są przeprowadzane w bardzo ograniczonym zakresie (specjalistyczna aparatura, dodatkowa osoba itp.).

Obiekty badań

CF Moto CForce 520L

Pojemność silnika: 520 cm³
 Masa: 582 kg
 Moc silnika: 28,70 kW
 Rok produkcji: 2019

CF Moto ZForce 1000

Pojemność silnika: 963 cm³
 Masa: 925 kg
 Moc silnika: 59,00 kW
 Rok produkcji: 2018

CF Moto Allroad 500

Pojemność silnika: 493 cm³
 Masa: 567 kg
 Moc silnika: 14,50 kW
 Rok produkcji: 2012

CF Moto CForce 850 XC

Pojemność silnika: 850 cm³
 Masa: 691 kg
 Moc silnika: 46,34 kW
 Rok produkcji: 2019

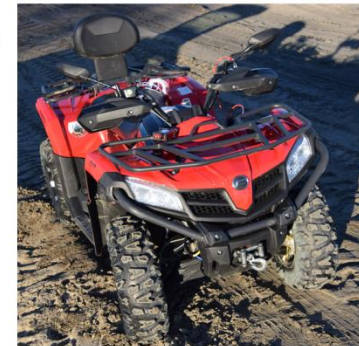
CF Moto CForce 800

Pojemność silnika: 800 cm³
 Masa: 615 kg
 Moc silnika: 14,50 kW
 Rok produkcji: 2014

CF Moto CForce 520L

Pojemność silnika: 495 cm³
 Masa: 361 kg
 Moc silnika: 29,6 kW
 Rok produkcji: 2019

Obiekty badań

CF Moto CForce 850 XC

Pojemność silnika: 850 cm³
Masa: 447 kg
Moc silnika: 46,6 kW
Rok produkcji: 2019

CF Moto CForce 520L

Pojemność silnika: 495 cm³
Masa: 361 kg
Moc silnika: 29,6 kW
Rok produkcji: 2018

CF Moto Z-Force 800-EX

Pojemność silnika: 800 cm³
Masa: 550 kg
Moc silnika: 46,6 kW
Rok produkcji: 2019

CF Moto CForce 520L

Pojemność silnika: 495 cm³
Masa: 361 kg
Moc silnika: 29,6 kW
Rok produkcji: 2019

KYMCO MXU 250

Pojemność silnika: 250 cm³
Masa: 215 kg
Moc silnika: 12,5 kW
Rok produkcji: 2007

YAMAHA Grizzly 700 FI

Pojemność silnika: 700 cm³
Masa: 273 kg
Moc silnika: 36 kW
Rok produkcji: 2015

Obiekty badań

KYMCO MXU 300 R

Pojemność silnika: 271 cm³
 Masa: 238 kg
 Moc silnika: 14,7 kW
 Rok produkcji: 2020

KYMCO MAXXER 300

Pojemność silnika: 271 cm³
 Masa: 225 kg
 Moc silnika: 14,7 kW
 Rok produkcji: 2011

ATV 10

Can-Am Outlander 650

Pojemność silnika: 650 cm³
 Masa: 410 kg
 Moc silnika: 14,4 kW
 Rok produkcji: 2016

ATV 11

YAMAHA YFM 350

Pojemność silnika: 350 cm³
 Masa: 243 kg
 Moc silnika: 17 kW
 Rok produkcji: 2011

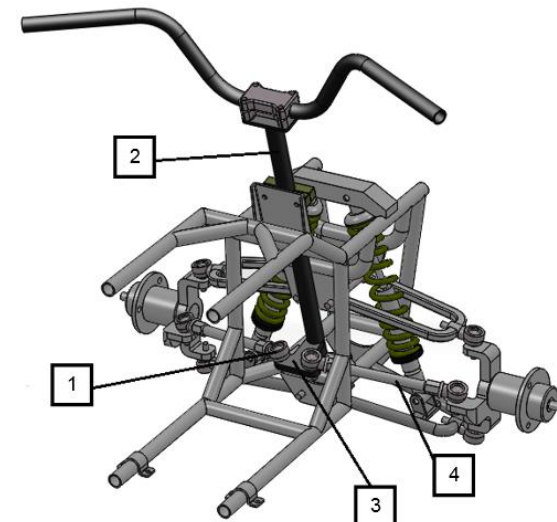
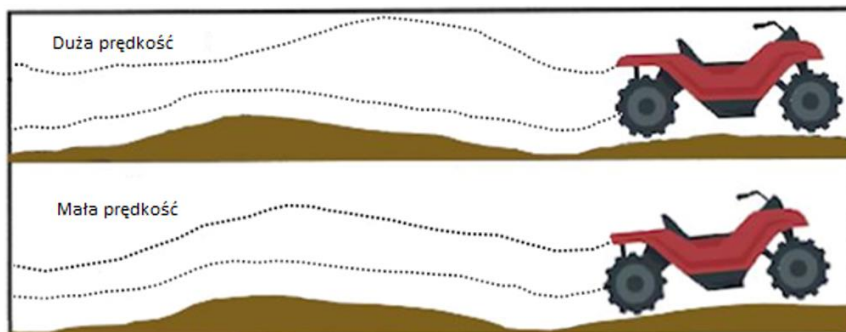
ATV 12

YAMAHA Grizzly 550 FI

Pojemność silnika: 550 cm³
 Masa: 264 kg
 Moc silnika: 27,5 kW
 Rok produkcji: 2009

Identyfikacja głównych źródeł drgań/ narażenia na drgania pracowników wykorzystujących pojazdy ATV

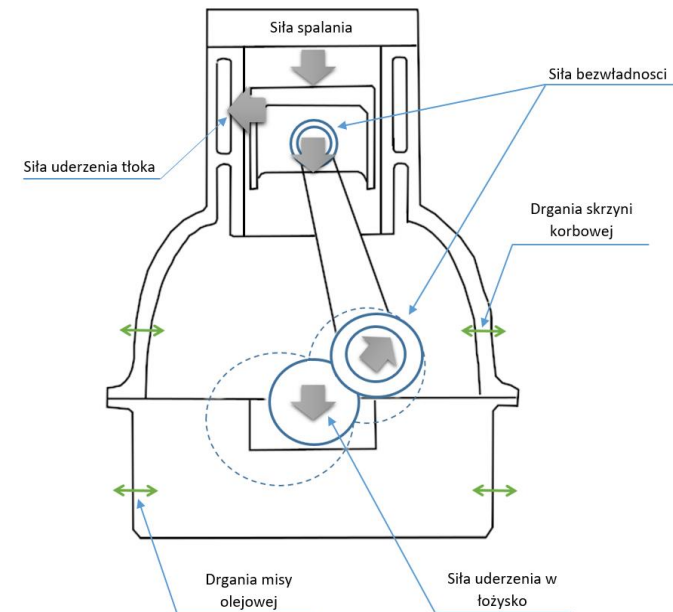
- **rodzaj i stan nawierzchni** (podczas jazdy powstają drgania działające zarówno na kończyny górne, jak i na cały organizm kierowcy; docierające do niego drgania o częstotliwości rzędu kilku/ kilkunastu Hz są związane z pracą kół, układu zawieszenia i układu kierowniczego pojazdu poruszającego się po nierównej nawierzchni)
- **prędkość jazdy** (drgania nadwozia o zwiększonych amplitudach przyspieszenia; zwiększenie obciążeń dynamicznych poszczególnych podzespołów pojazdu)
- **zwieszenie nieprawidłowe** (luzy w poszczególnych częściach zawieszenia czy układu kierowniczego wraz z osprzętem spowodowane np. błędnym wykonaniem, montażem lub zużyciem elementów)
- **amortyzatory** (intensywna eksploatacja pojazdu może powodować utratę zdolności tłumienia drgań przez amortyzator, co się wiąże z przekazywaniem większych drgań do organizmu użytkownika pojazdu)
- **koła jezdne i ogumienie** (konstrukcja, rozmiar, ułożyskowanie, wyrównoważenie – zużycie łożysk, amortyzatorów, bicie boczne)

1 - drążek kierowniczy, 2 - kolumna kierownicza, 3 - przekładnia kierownicza, 4 - drążek kierowniczy

Identyfikacja głównych źródeł drgań narażenia na drgania pracowników wykorzystujących pojazdy ATV (cd.)

- **silnik** – drgania jednostki napędowej są związane z okresowo zmiennymi przyspieszeniami ruchomych elementów (m.in. tłoki, popychacze, wykorbienia) i odpowiedziami na wymuszenia impulsowe związane z ruchem posuwisto-zwrotnym, a także z wymuszeniami powodowanymi przez ciśnienie gazów
- **przenoszenie napędu** (przeguby, łańcuchy); główne źródło drgań – niewyważenie dynamiczne elementów współpracujących
- **układ wydechowy** (m.in. rury kolektorowe, rury łączące, katalizator, tłumik, uszczelki, obejmy itp.; duże ciśnienie gazów spalinowych wydzielanych z częstotliwością ok. 20-200 Hz).

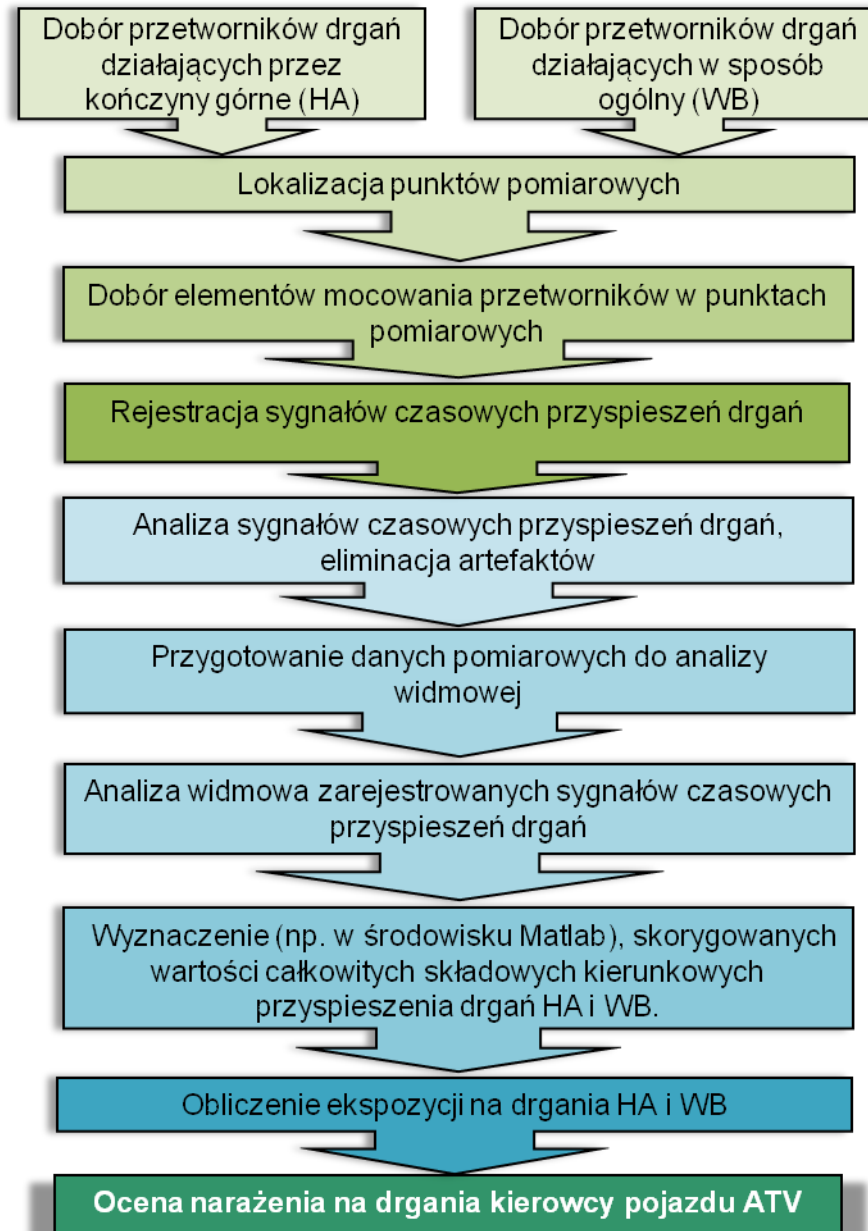

Metodyka badań – główne założenia

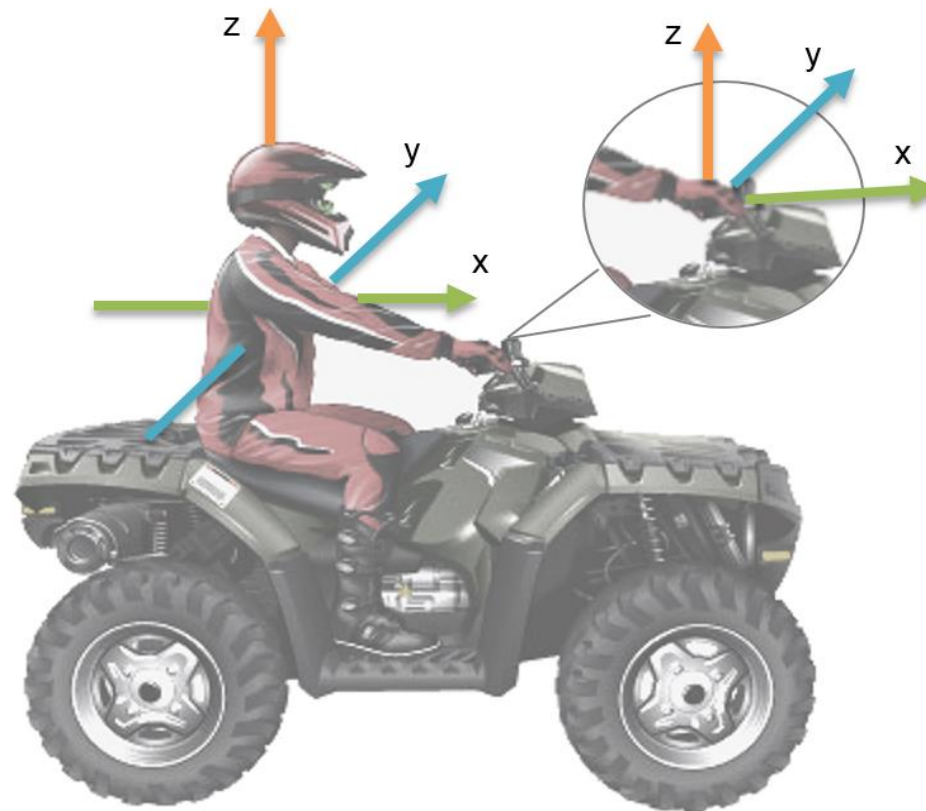
- jednoczesna rejestracja przebiegów czasowych sygnałów przyspieszeń drgań w trzech kierunkach: X, Y, Z

- analizy sygnałów przyspieszeń drgań w zakresie częstotliwości dla drgań działających:
  - w sposób ogólny: 0,5 – 400 Hz (z rozdzielczością 0,25 Hz)
  - przez kończyny górne: 1 – 1600 Hz (z rozdzielczością 1,0 Hz)

- możliwość analizy wybranych fragmentów nagrania oraz eliminacji artefaktów.

Algorytm realizacji badań drgań mechanicznych działających na pracowników wykorzystujących pojazdy terenowe typu ATV

Orientacja układu współrzędnych zgodna z wymaganiami norm – PN-EN ISO 5349 i PN-EN 14253

Lokalizacja punktów pomiarowych

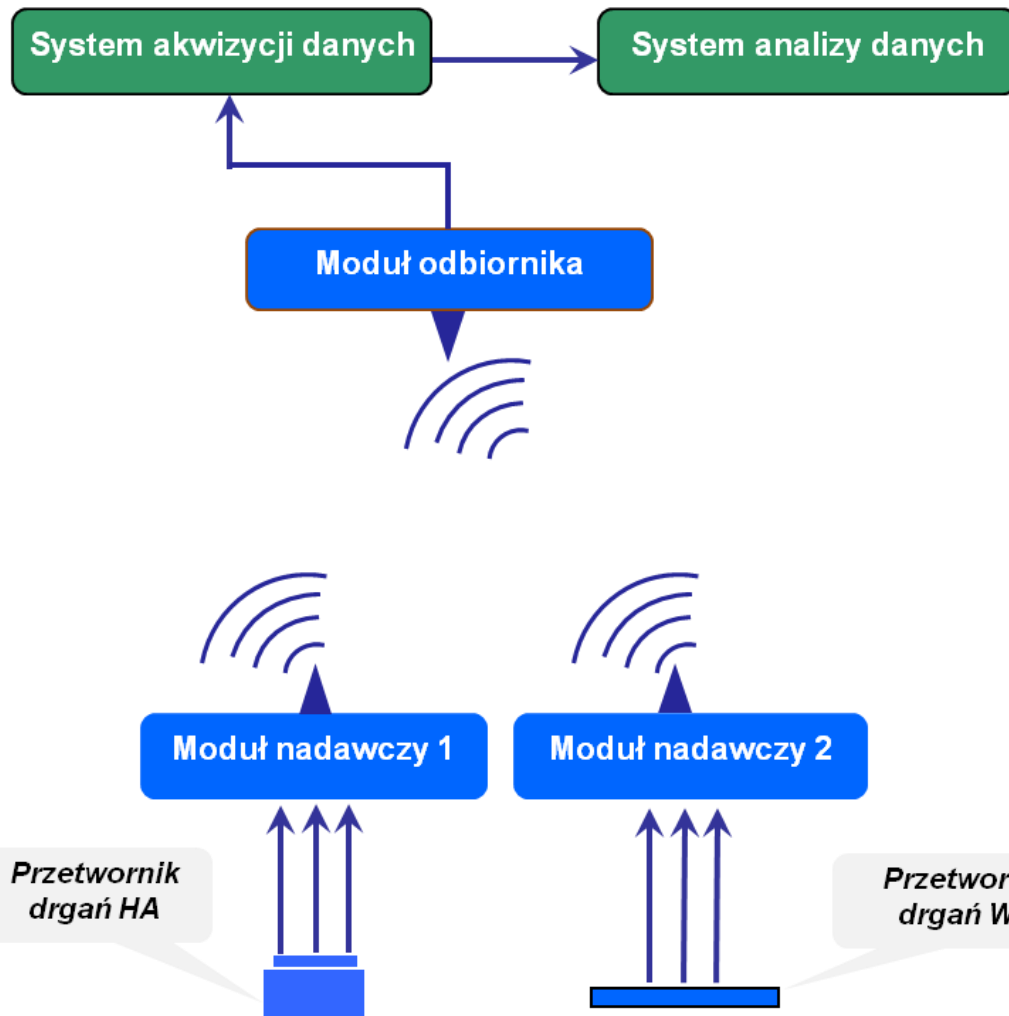

punkt pomiarowy na siedzisku
pomiar drgań działających w sposób ogólny

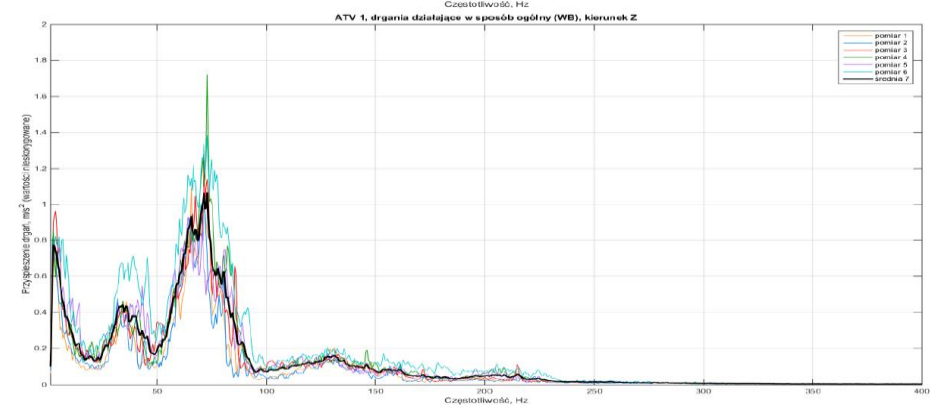
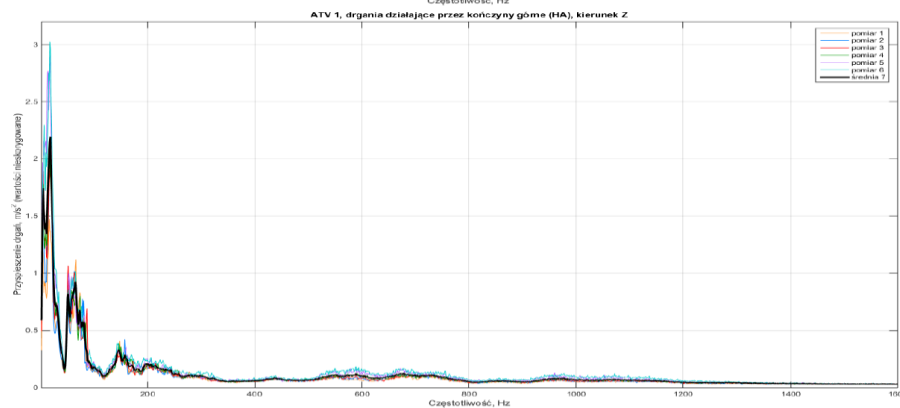
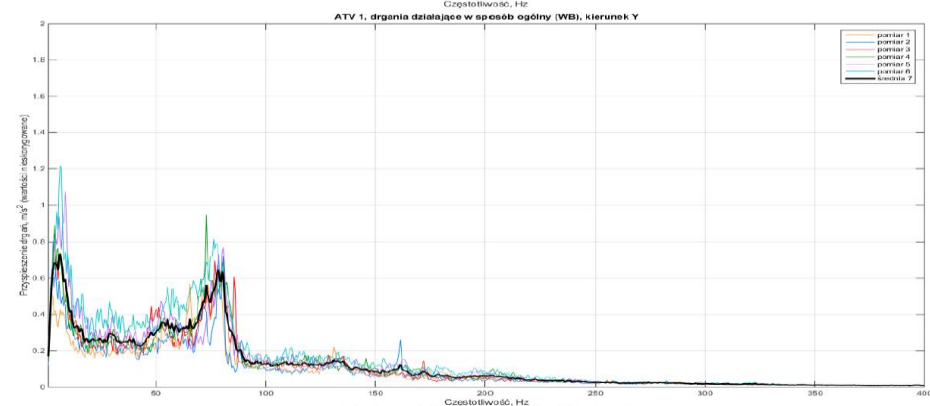
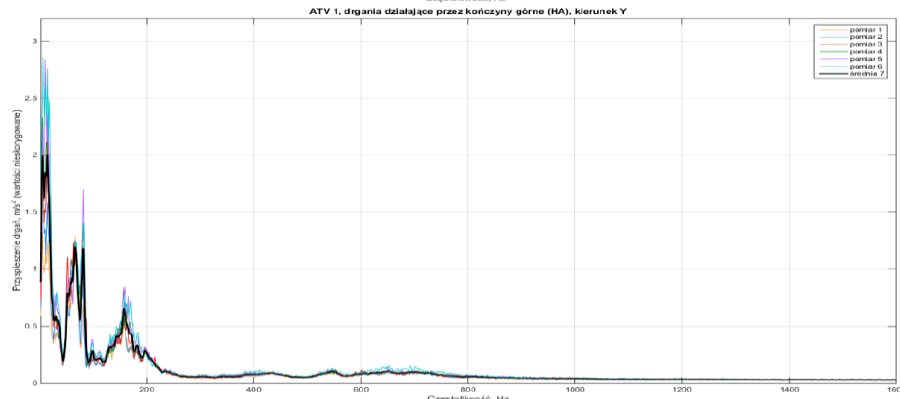
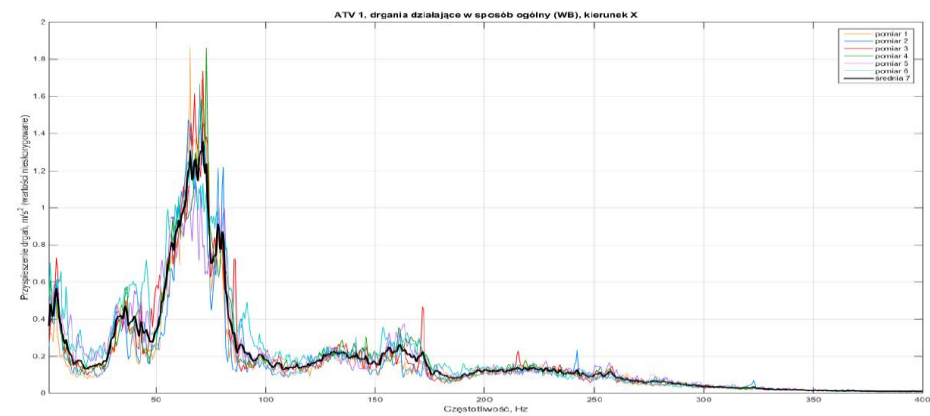
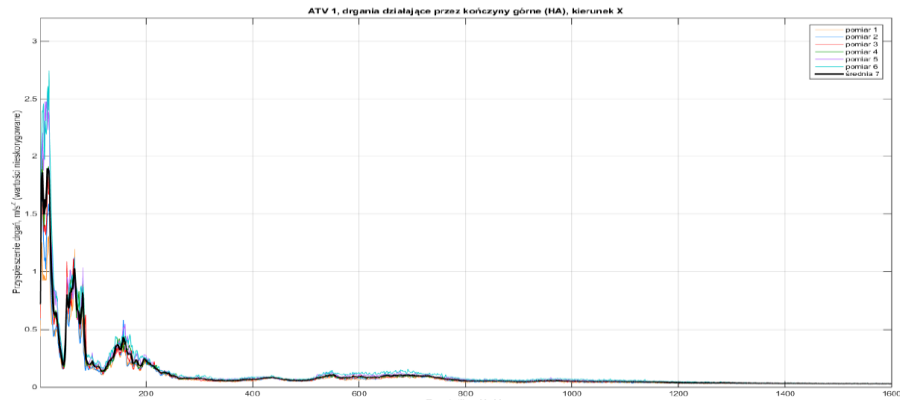

**punkt pomiarowy na kierownicy lub
dźwigni sterującej**
pomiar drgań działających przez kończyny
górne

Układ pomiarowy

Przykładowy zestaw wyników badań w postaci widm wąskopasmowych przyspieszeń drgań na kierownicy i siedzisku pojazdu ATV

Warunki badań

- styl jazdy:**
typowy dla eksploatacji pojazdów ATV na stanowiskach pracy
(bez jazdy rekreacyjnej i sportowej)
- warunki atmosferyczne:**
temperatura powietrza od ok. -6 do 29°C , wilgotność
względna 19-42%, bez mgieł, opadów i silnego wiatru
- rodzaj nawierzchni:**
asfaltowa, szutrowa, bezdroża, leśna, gruntowa lub
kamienista
- prędkość jazdy:**
10-40 km/h

Wyznaczane wielkości

Dzienna ekspozycja na drgania
działające w sposób ogólny

$$A_l(8)_{WB} = k_l \sqrt{\frac{1}{T_0} \sum_{i=1}^n a_{wli}^2 \cdot T_i}$$

a_{wli} – skorygowana częstotliwościowo skuteczna wartość przyspieszenia drgań określona dla przedziału czasu T_i

l – kierunek x albo y lub z

$k_x = k_y = 1,4$ dla kierunków x i y; $k_z = 1$ dla kierunku z

T_0 – czas odniesienia 8 h (480 min = 28 800 s)

Dzienna ekspozycja na drgania
działające przez kończyny górne

$$A(8)_{HA} = \sqrt{\frac{1}{T_0} \sum_{i=1}^n a_{hvi}^2 \cdot T_i}$$

a_{hvi} – skorygowana częstotliwościowo skuteczna wartość sumy wektorowej przyspieszenia drgań określona dla przedziału czasu T_i

$$a_{hvi} = \sqrt{a_{hwxi}^2 + a_{hwyi}^2 + a_{hwzi}^2}$$

a_{hwxi} , a_{hwyi} , a_{hwzi} – skorygowane częstotliwościowo, skuteczne wartości przyspieszenia drgań w kierunkach: x, y, z określone dla przedziału czasu T_i

T_0 – czas odniesienia 8 h (480 min = 28 800 s)

Wartości dopuszczalne drgań mechanicznych

wg Rozporządzenia Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 12 czerwca 2018 r. w sprawie najwyższych dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy (Dz.U. z 2018 r. poz. 1286)

Drgania o działaniu ogólnym	Drgania działające przez kończyny górne
<p>Ekspozycja dzienna</p> $A(8)_{WB,dop} = 0,8 \text{ m/s}^2$	<p>Ekspozycja dzienna</p> $A(8)_{HA,dop} = 2,8 \text{ m/s}^2$
<p>Kierunkowa składowa dominująca</p> $a_{w,dop,30min} = 3,2 \text{ m/s}^2$	<p>Maksymalna suma wektorowa</p> $a_{hv,dop,30min} = 11,2 \text{ m/s}^2$

Ocena narażenia zdrowia pracownika

- krotność przekroczenia wartości dopuszczalnej dla ekspozycji na drgania działające w sposób **ogólny**:

$$k_{r,WB} = \frac{A(8)_{WB}}{A(8)_{WB,dop}}$$

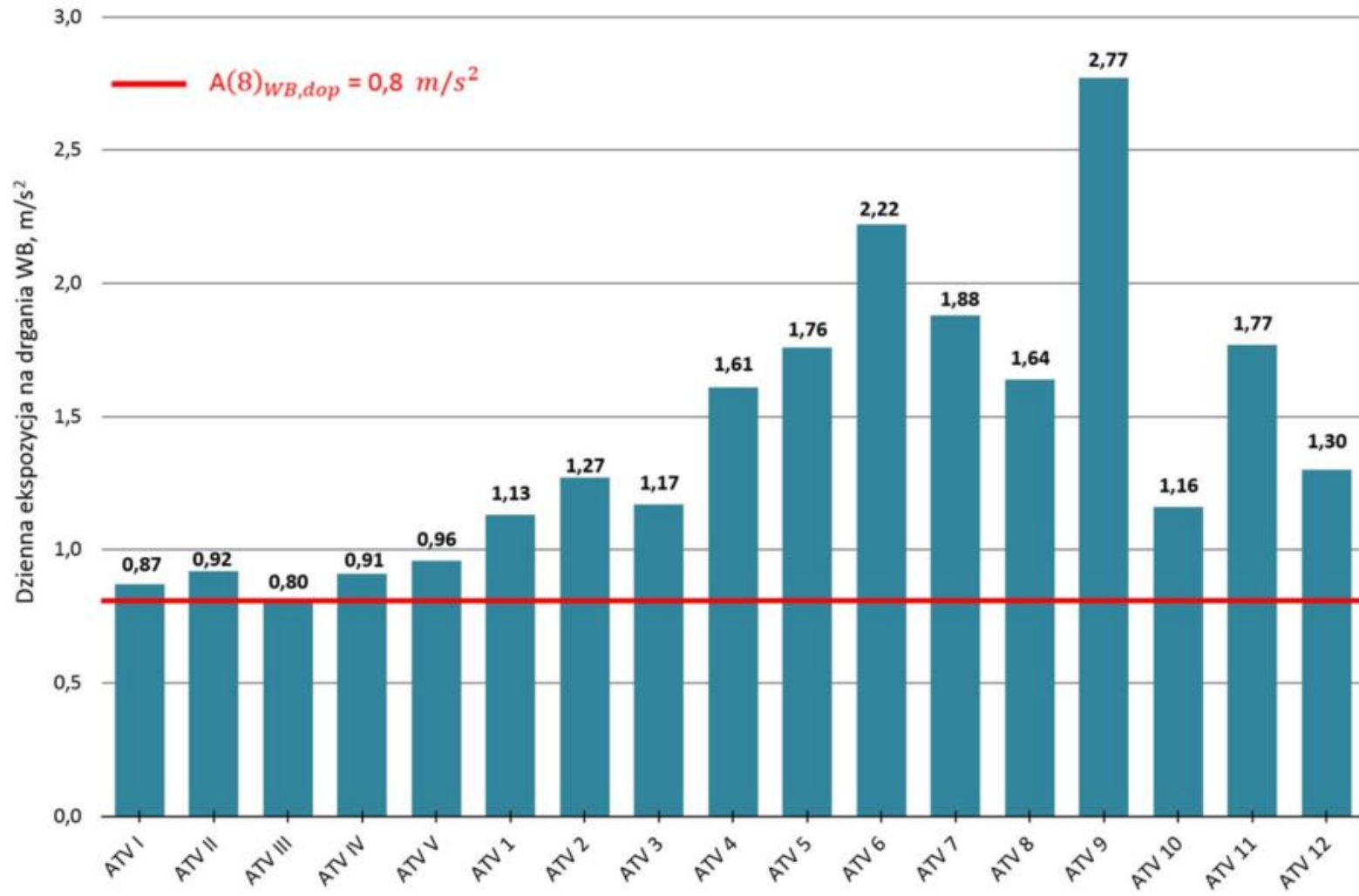
- krotność przekroczenia wartości dopuszczalnej dla ekspozycji na drgania działające przez **kończyny górne**:

$$k_{r,HA} = \frac{A(8)_{HA}}{A(8)_{HA,dop}}$$

- określenie ryzyka zawodowego:

Ryzyko	Krotność, kr
małe	$kr < 0,2$
średnie	$0,2 \leq kr \leq 0,5$
duże	$0,5 < kr \leq 1$

Wyniki – drgania ogólne

Czas ekspozycji na drgania: 240 min

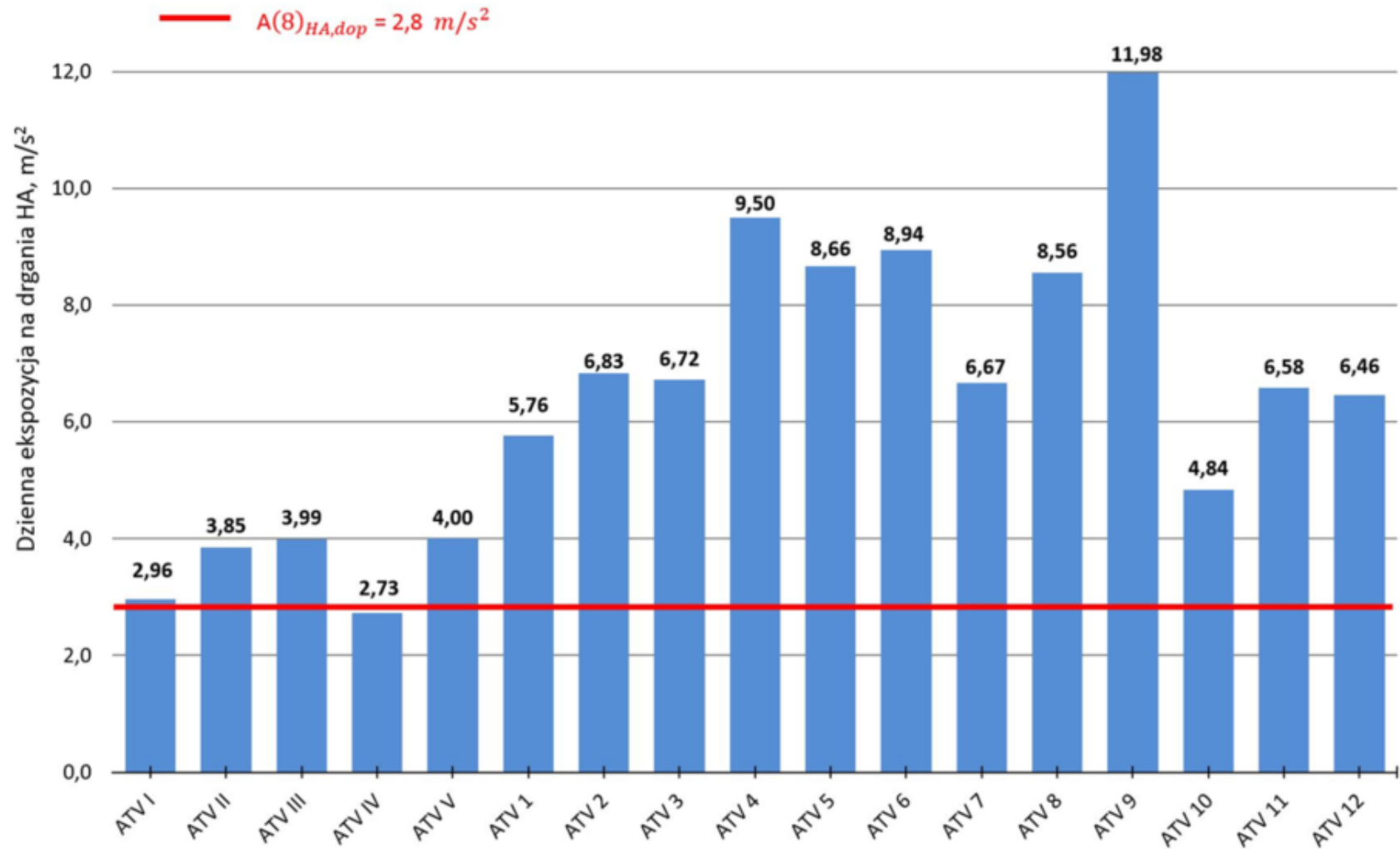
Wyniki – drgania ogólne

Oznaczenie pojazdu	Rodzaj nawierzchni	Dzienna ekspozycja na drgania działające w sposób ogólny (największa składowa kierunkowa) $A(8)_{WB}$, m/s^2	Dopuszczalny czas trwania narażenia t , min
ATV I	asfaltowa / szutrowa / bezdroża / gruntowa	$A(8)_z = 0,87$	406
ATV II	asfaltowa / szutrowa / bezdroża / gruntowa	$A(8)_x = 0,92$	363
ATV III	asfaltowa / szutrowa / bezdroża / gruntowa	$A(8)_x = 0,80$	480
ATV IV	asfaltowa / szutrowa / bezdroża / gruntowa	$A(8)_y = 0,91$	371
ATV V	asfaltowa / szutrowa / droga leśna	$A(8)_x = 0,96$	333
ATV 1	kamienista / gruntowa	$A(8)_z = 1,13$	241
ATV 2	kamienista / gruntowa	$A(8)_z = 1,27$	190
ATV 3	kamienista / gruntowa	$A(8)_z = 1,17$	224
ATV 4	kamienista / gruntowa	$A(8)_z = 1,61$	119
ATV 5	kamienista / gruntowa	$A(8)_z = 1,76$	99
ATV 6	kamienista / gruntowa	$A(8)_z = 2,22$	62
ATV 7	kamienista / gruntowa	$A(8)_z = 1,88$	87
ATV 8	kamienista / gruntowa	$A(8)_z = 1,64$	114
ATV 9	kamienista / gruntowa	$A(8)_z = 2,77$	40
ATV 10	kamienista / gruntowa	$A(8)_y = 1,16$	228
ATV 11	kamienista / gruntowa	$A(8)_z = 1,77$	98
ATV 12	kamienista / gruntowa	$A(8)_y = 1,30$	182

Drgania działające w sposób ogólny – wyniki

- ❑ **przekroczenia wartości dopuszczalnych:**
dla wszystkich, tj. 17 zbadanych pojazdów ATV
- ❑ **dopuszczalny czas pracy:**
40 – 480 min (powyżej 240 min dla 6 pojazdów ATV)
- ❑ **ryzyko zawodowe:**
duże na każdym ze zbadanych stanowisk.

Wyniki – drgania działające przez kończyny górne

Czas ekspozycji na drgania: 240 min

Wyniki – drgania działające przez kołczyzny górne

Oznaczenie pojazdu	Rodzaj nawierzchni	Dzienna ekspozycja na drgania działające przez kołczyzny górne $A(8)_{HA}$, m/s ²	Dopuszczalny czas trwania narażenia t, min
ATV I	asfaltowa / szutrowa / bezdroża / gruntowa	2,96	430
ATV II	asfaltowa / szutrowa / bezdroża / gruntowa	3,85	254
ATV III	asfaltowa / szutrowa / bezdroża / gruntowa	3,99	236
ATV IV	asfaltowa / szutrowa / bezdroża / gruntowa	2,73	480 (505)
ATV V	asfaltowa / szutrowa / droga leśna	4,00	235
ATV 1	kamienista / gruntowa	5,76	113
ATV 2	kamienista / gruntowa	6,83	81
ATV 3	kamienista / gruntowa	6,72	83
ATV 4	kamienista / gruntowa	9,50	42
ATV 5	kamienista / gruntowa	8,66	50
ATV 6	kamienista / gruntowa	8,94	47
ATV 7	kamienista / gruntowa	6,67	85
ATV 8	kamienista / gruntowa	8,56	51
ATV 9	kamienista / gruntowa	11,98	26
ATV 10	kamienista / gruntowa	4,84	161
ATV 11	kamienista / gruntowa	6,58	87
ATV 12	kamienista / gruntowa	6,46	90

Drgania działające przez kończyny górne – wyniki

- ❑ **przekroczenia wartości dopuszczalnych:**
dla 16 (na **17** zbadanych) pojazdów ATV
- ❑ **dopuszczalny czas pracy:**
26 – 480 min (powyżej 240 min dla 3 pojazdów ATV)
- ❑ **ryzyko zawodowe:**
duże na każdym ze zbadanych stanowisk.

Wnioski ogólne

- ❑ Pojazdy typu ATV mogą powodować duże narażenie zdrowia pracowników zarówno ze względu na ekspozycję na drgania działające w sposób ogólny, jak i działające przez kończyny górne.
- ❑ Wyniki przeprowadzonych badań wskazują, że na wyznaczone wartości dziennych ekspozycji na drgania największy wpływ ma rodzaj podłoża, po którym poruszają się pojazdy ATV oraz ich prędkość.
- ❑ Konstrukcje zawiesznień oraz układów kierowniczych badanych pojazdów wpływają także znacząco na narażenie kierowców pojazdów ATV na drgania.
- ❑ Wyznaczone dopuszczalne czasy pracy były przeważnie krótsze niż 240 min, a w niektórych przypadkach krótsze nawet niż 60 min; wskazuje to na konieczność uwzględnienia narażenia na drgania podczas przygotowywania chronometraży pracy, a także na potrzebę stosowania innych środków profilaktyki chorób zawodowych.

Podstawowe działania w przypadku przekroczenia wartości dopuszczalnych ekspozycji na drgania

Ustalenie przyczyny przekroczenia i wdrożenie odpowiednich środków ochronnych i prewencyjnych:

- ⇒ **technicznych** (m.in. przez zastosowanie materiałów, elementów i układów izolujących i tłumiących drgania, w tym dobranie odpowiednio amortyzujących drgania siedzisk, a także zapewnienie odpowiedniej odzieży ochronnej)
- ⇒ **techniczno-administracyjnych** (m.in. przez konserwowanie urządzeń i układów izolujących i tłumiących drgania, ograniczanie czasu narażenia, projektowanie odpowiednich harmonogramów pracy uwzględniających dostateczną ilość przerw na odpoczynek, szkolenia z zakresu przyczyn powstawania i objawów chorób powodowanych oddziaływaniem drgań lub hałasu oraz możliwych środków profilaktyki medycznej).

Podstawowe zalecenia do profilaktyki (1/2)

- ❑ Profilaktyka pierwszej fazy mająca na celu **zapobieganie rozwojowi chorób** powodowanych działaniem drgań – polega na ograniczeniu ekspozycji osób narażonych na czynniki szkodliwe przez m.in. kontrolowanie przyczyn ryzyka.
- ❑ Utrzymywanie pojazdu w jak najlepszym **stanie technicznym** przez realizację odpowiednich programów remontów, konserwacji i modernizacji.
- ❑ Informowanie i **szkolenie pracowników** w zakresie poprawnego i bezpiecznego obsługiwanie pojazdów ATV; zwiększenie świadomości u pracowników na temat występowania czynników, które mogą powodować wzrost narażenia na drgania, a także negatywnych skutków zdrowotnych, jakie mogą wywołać te czynniki (np. negatywny wpływ drgań działających w sposób ogólny na kręgosłup pogłębia niewłaściwa pozycja kierowcy pojazdu lub zbyt długi czas jazdy).

Podstawowe zalecenia do profilaktyki (2/2)

- ❑ Niekorzystne zmiany w samopoczuciu będące skutkiem narażenia na drgania (np. ból w obszarze kręgosłupa lędźwiowego, drętwienie w kończynach dolnych i górnych lub odczuwanie zmniejszenia siły mięśni) powinny być **natychmiast zgłaszane służbom medycznym** – bez względu na termin badań okresowych.
- ❑ **Kontrola** i odpowiednia **organizacja czasu pracy** – nieprzekraczanie dopuszczalnych czasów pracy ma szczególne znaczenie, w sytuacjach gdy zmęczenie potęgowane działaniem drgań może doprowadzić do wypadków; konieczne jest opracowanie i przestrzeganie odpowiednich harmonogramów pracy, gwarantujących pracownikom dostateczną ilość przerw na odpoczynek.
- ❑ Zapewnienie pracownikom **ochrony przed niską temperaturą i dużą wilgotnością otoczenia** (reakcja organizmu człowieka na drgania zależy także od warunków klimatycznych).